

УДК 61 (477. 87)

АНТОЛОГІЯ МЕДИЧНОЇ НАУКИ НА ЗАКАРПАТТІ

Вакула Н. С.

Обласний медичний інформаційно-аналітичний центр, бібліотечний відділ, м. Ужгород

Даний матеріал друкується на пошану пам'яті про талановитого лікаря і вченого, колишнього завідувача курсу історії медицини, соціальної гігієни і лікарської етики медичного факультету Ужгородського національного університету, доцента – Вереша Євгена Івановича, який у численних наукових працях і монографіях презентував своїм сучасникам різноманітні питання з історії розвитку медицини рідного краю.

У написанні статті використано наукові здобутки Є. Вереша та інших науковців Ужгородського національного університету, які висвітлювали сторінки історії медицини Карпатського краю.

Головною метою дослідження було встановити імена і маловідомі сторінки життя вчених-лікарів, які народилися і впродовж життя працювали на території Закарпатської області у XVIII-XIX століттях. Лікарів, які проводили серед населення краю велику просвітницьку, наукову і профілактичну роботу, вивчали природні багатства та їх особливості, боролися з інфекційними захворюваннями і закладали фундамент закарпатської медичної науки і лікарської практики, були знані як на теренах Закарпаття так і далеко за його межами.

З особливим хвилюванням вивчалися матеріали про тих медиків краю, які народилися на Закарпатті, але, закінчивши медичну освіту в університетах Будапешта, Санкт-Петербурга і Москви, залишалися працювати далеко від рідної землі – в Росії, Австро-Угорщині. Стали визначними лікарями, вченими, громадськими діячами. Були окрасою медичної науки інших держав. Служили основним джерелом поповнення кадрів вищих навчальних медичних закладів. Не були залишені поза увагою і ті лікарі, відомості про яких вкрай обмежені. У статті подано короткі творчі біографії 34 осіб – видатних лікарів Закарпаття XVIII - XIX століть.

І. ДІЯЛЬНІСТЬ СЕСТЕР МИЛОСЕРДЯ І МОНАСТІРСЬКИХ ЛІКАРЕНЬ НА ЗАКАРПАТТІ ДО XVIII СТОЛІТТЯ

У Західних регіонах України до XVIII століття розвиток медицини помітно відставав від західно-європейського рівня. Хоча, за дослідженням Соколова В., медична література в Україні відома ще з часів Київської Русі: переклади класиків античної медицини – Гіппократа й Арістотеля, рукописні копії та переклади іноземних медичних книг, збірники рецептів, лікарські поради тощо. Нерідко цінні книги зосереджувалися у приватних зібраннях учених-фахівців або у бібліотеках при лікарнях монастирів [77].

На Закарпатті, зокрема, до XVIII століття розвивалася церковно-монастирська та цехова медицина, оскільки спеціальних навчальних медичних закладів у західних областях на той час не існувало [23, 66]. Медичних працівників готували шляхом учнівства. Основними медичними закладами були шпиталі-притулки (госпіталі, лікарні), які з'являлися при церквах, монастирях та релігійних общинах, і служителі яких займалися наданням першої медичної допомоги при травмах та лікуванням найбідніших верств населення Закарпаття, калік, жебраків та одиноких літніх людей [15, 17].

Перші шпиталі при монастирях виникли у селі Середнє (XIII ст.), Ужгороді (1451 р.), в Мукачеві (1649 р.), Берегові (друга пол. XIII ст.). Першими монахами-лікарями, які оселились у названих фортецях Закарпаття, були рицарі ордену Тамплієрів [15, 17].

Поруч із щоденними монастирськими обов'язками духівники займалися активною медичною практикою, до якої залучали і своїх помічників-учнів, які отримували в монастирі на базі шпиталю ще й підготовку з лікувальної справи. То ж медики-духівники, як на той час, були грамотними лікарями, більш кваліфікованими і компетентними, ніж знахарі і чаклуни. Це стимулювало виникнення і розвиток народної хірургії, яка компенсувала населенню повну відсутність офіційної медицини [17].

Часом, монастирські лікарі самі навідувалися в близькі і віддалені поселення з метою надання медичної допомоги лежачим чи іншим слабким пацієнтам. Подекуди ходили лікувати місцеву знать. Багато хворих приходило в монастирі за амбулаторною допомогою, інші - в тамтешню аптеку, щоб придбати потрібні ліки родичам, сусідам. Цілительська діяльність лікарів-монахів охоплювала більшість тогочасних лікарських спеціальностей, в т. ч. і хірургічну практику. Пацієнтів було вдосталь. Шкода, що діяльність рицарів-тамплієрів протривала до 1312 року (римський папа розпустив цей орден), але лікарська діяльність монахів на цьому не припинилась.

У Берегові притулок-шпиталь проіснував до другої половини XIX століття, коли в місті вже діяла жупна лікарня. У 1380 році у Середнянський монастир-притулок вселилися інші монахи, які також займалися лікувальною справою.

Ідея доброчинства і милосердя, що залишилися у спадщину від монастирської медицини, не вмерла. Вона вилілася у благодійності, милосерді, догляді за хворими у першому офіційно відкритому притулку в Ужгороді (1451) на 4-6 ліжок та наступного госпіталю в 1620 році. Догляд за хворими і каліками забезпечувався монахинями та окремими світськими благочинними матронами. Послуги монахинь стали традиційними: вони ще довгий час доглядали хворих у лікарні на Капушанській вулиці в Ужгороді [76].

У середині XVII століття у великих містах Закарпаття з'являються перші лікарі і фармацевти з університетською освітою, а також перші цехові структури хірургів-цируликів, які приймали на навчання юнаків 12-14 -річного віку. Це були подорожуючі хірурги, які розбивали свої шатри на площах під час проведення ярмарку в місті. В народі їх називали "барбілями", від угорського слова *borbely*. Інколи їх запрошували на консультації до шпиталю. З часом деякі з них оселилися в місті назавжди. Ужгородський цех хірургів-цируликів був малочисельним, але мав свій устав, структуру: майстер, підмайстер, учень. Очоловав цех цехмістр. Устав чітко регламентував розпорядок і діяльність членів цеху, не

допускаючи конкуренції між майстрами, але захищаючи їх інтереси. Стати майстром можна було після довгих років учнівства. Є дані, що такий устав був запозичений ужгородськими хірургами із м. Кошице [94, 82]. У своїй практиці хірурги-цирулики поряд із стрижкою та бриттям надавали першу необхідну медичну допомогу, зупиняли кровотечі, робили перев'язки при пораненнях, лікували язви, шкірні і венеричні хвороби, застосовували народну хірургію та лікували мінеральними водами Закарпаття, провадили протиепідеміологічні заходи і судово-медичні експертизи. Враховуючи те, що державна система охорони здоров'я була відсутня, діяльність цируликів, які надавали діючу хірургічну практичну допомогу населенню краю, вважалася позитивною. Ужгородський цех цируликів проіснував понад два століття. У 1782 році цехи цируликів були ліквідовані, але окремі хірурги займалися лікувальною справою до ХХ століття [23]. Згодом, через століття, поряд з діяльністю хірургів-цируликів, лікуванням при монастирях, на базі притулків-шпиталів почнуться організовуватись перші лікарні великих міст. У 1851 р. - в Ужгороді на 4 ліжка, 1870 р. - у Виноградіві на 20 ліжок, 1870 р. - у Мукачеві на 11 ліжок, 1888 р. - у Берегові на 4 ліжка, 1928 р. - філіал лікарні Мукачева у Солотвино на 20 ліжок. Інтенсивний їх розвиток розпочнеться тільки з 1939 року, коли зміниться соціально-економічне становище закарпатців [90], [15, 17, 20, 23, 50, 53, 54, 76, 78, 82, 90, 94].

ІІ. МЕДИЦИНА ЗАКАРПАТТЯ В ЕПОХУ СТАНОВЛЕННЯ (XVIII-XIX СТОЛІТТЯ)

У 18-19 століттях представники медицини Закарпаття внесли посильний вклад у оздоровлення населення нашого краю, який представляв собою відстале в усіх відношеннях передмістя Австро - Угорщини. За час її панування (1771 - 1918 рр.) не було збудовано жодної лікарні на селі. Лікарні будувалися тільки в повітових містах і то не скрізь. Санітарно-епідеміологічний стан краю був критичним. Стаціонарна медична допомога була платною і недоступною для більшості населення. Злидні, голод, антисанітарні умови, безграмотність селян сприяли досить частим спалахам епідемій та дитячій смертності. Найбільш частими хворобами населення були: тиф, проказа, малярія, сибірка, кишкові інфекції, у гірських районах – туберкульоз, сифіліс. А спалахи чуми і холери часто супроводжувалися великим голодом [53, 54, 56, 90]. За переписом 1720 року на всій території Закарпаття було 37 дипломованих лікарів, 96 хірургів - цируликів, 19 аптек, а в Ужанській та Мараморошській жупах - жодних спеціалістів. Тільки в 1770 році, після прийняття "Санітарного Уставу" Угорщини, на всій території Закарпаття став дійсним медичний закон для Австро-Угорщини: в населених пунктах встановлювався медичний нагляд, особливо в боротьбі з інфекційними хворобами, були введені посади штатних лікарів: хірурга та акушера (1777). Позитивним даного Уставу було впорядкування жупної охорони здоров'я, узаконення штатного розпису санітарних лікарів, заборона займатись лікарюванням особам, які не мали відповідної освіти, зобов'язав здачу і перздачу екзаменів перед адміністративною комісією на практикуючу діяльність [23].

Однак, серед закарпатських лікарів і фармацевтів були ентузіасти-одиночки, які серйозно займалися науковими дослідженнями, що стосувалися опису епідемій чи окремих захворювань (О. Шебек, Й. Чорба, І. Станко, А. Черський, Г. Ессе, Л. Капу, С. Нейметі, Т. Легоцький) та приймали активну участь у громадському житті краю. Їх роботи були опубліковані як в угорських так і в закордонних журналах, а деякі з них - у виді монографій. Наукова діяльність закарпатських лікарів була високо оцінена в Угорщині і за її межами. Так, наприклад, А. Черський (1779 - 1834) був обраний членом-кореспондентом Медико-хірургічної академії в Петербурзі (1811), Й. Чорба (1789 - 1858) - членом-кореспондентом Угорської академії наук (1832). За розвиток медицини у краї Ш. Бене та А. Новак були удостоєні почесного ордену Угорщини - Франца Йосипа, орденом Почесного Легіону Франції нагороджено - І. Сейкі (1783 - 1815) [18].

У 1841 році в Угорщині було засновано Угорське Товариство Натуралістів [74]. Багато закарпатських лікарів і фармацевтів стали його членами, друкували свої роботи в його виданнях (А. Батизи, А. Озори, А. Новак, Й. Дердь та ін.). Деякі активісти створювали його філіали у Закарпатті: С. Жіро - на Ужанщині (1872), Й. Дердь - у Хусті (Мараморошський комітат, 1872). Саме тут у 1876 році це товариство провело 19 з'їзд угорських лікарів і природодослідників [74]. В роботі цього форуму найактивнішу участь взяли закарпатські представники (Ш. Готстаг, В. Тракслер, С. Жіро, А. Черський та ін.). Лікарі і фармацевти цих товариств займалися вивченням мінеральних вод, флори і природних багатств краю, описом крайової патології, але основним напрямком їх діяльності була культурно-просвітительська робота. Вони, через пресу і окремі видання, внесли нецінні вклад в популяризацію медичних і гігієнічних знань серед населення (А. Батизи, О. Гаккел, С. Жіро, Л. Нусер, О. Шебек, Й. Чорба). Особливого значення мали роботи лікарів з питань удосконалення існуючої системи охорони здоров'я: "Замечания о государственном здравоохранении в стране" (1848) Й. Чорби, "Мысли об организации публичного лечебного дела в Венгрии" (1855) головного лікаря Мараморошського комітату Й. Дердя, "Общественное здравоохранение как экономический фактор в жизни государства" (1893) засновника ужгородської лікарні А. Новака. З іменами передових лікарів пов'язано відкриття лікарень, акушерської школи у великих містах, боротьба за покращення санітарного стану і благоустрою населених пунктів Закарпаття [23, 43, 74].

У період чехословацького буржуазного режиму в Закарпатті (1919 - 1938 рр.) була організована "Врачебная коллегия Подкарпатской Руси", а пізніше - "Союз врачей Подкарпатской Руси". В їх завдання входило не стільки керівництво науковою роботою, скільки захист професійних інтересів, в основному приватнопрактикуючих лікарів. Позитивним у їх діяльності треба відмітити видання трьох медичних журналів: „Терапія” (1922), „Санітарія” (1926), „Врачебный Союз” (1929). Редактором цих журналів був лікар А. І. Севке [74]. Загалом лікарі Закарпаття цього періоду приймали найактивнішу участь у діяльності культурно-освітніх товариств, друкували свої роботи в їх збірниках і журналах, видавали для населення необхідні освітянські брошури. Але все це проходило в примітивних умовах, домашніх лабораторіях. Відсутність наукових центрів в області примушувало багатьох лікарів, які прагнули наукової діяльності, покинути свій край. Так Ф. Валла, І. Сабов Густі, А. Озори, О. Чургович опинилися в Угорщині. І. Орлай, Ю. Гуца - Венелін, І. Молнар, Н. Монастирський, В. Барані, І. Сейкі - в Росії. Водночас здібні лікарі Угорщини приходили працювати у наш край. Великий інтерес для них представляли мінеральні джерела Закарпаття, які у 19 столітті належали до найкращих вод Угорщини і використовувалися для лікування катаральних станів дихальних шляхів, захворювань органів травлення, подагри. Мінеральні води Свалявщини у 19 столітті були настільки відомими у наукових колах і популярними у населення, що вони стали об'єктом хімічних досліджень відомих у Європі вчених: піонера у цій справі - професора хімії та ботаніки Будапештського університету

П. Кітайбела (1757 - 1817), академіка Угорської АН L. Posvay (1851 - 1936), професора патології та фармакології Будапештського ун-ту L. Tognio (1798 - 1854), професора хімії Віденського ун-ту V. Kletzinsky, терапевтів Будапештського ун-ту професорів медицини Ф. Кораньї та К. Кетлі. Особливо активне дослідження у Свалявському районі проводили керівники хіміко-фармацевтичної лабораторії Будапешту Я. Молнар (у 1860 році) та Н. Молнар (на поч. XX століття). Окрім того, що на високому рівні зробили хімічні аналізи мінеральних вод, вони ще були і популяризаторами закарпатських вод Свалявського району [29].

Настав час назвати імена славних синів Закарпаття, які своєю невтомною працею внесли вагомий вклад у розвиток загально-української медичної науки і медицини рідного краю зокрема. Не всі вони повернуті із забуття. Багато з нас читатиме про них вперше. Сподіваємось, що їх імена ввійдуть золотими літерами у літопис історії медицини і охорони здоров'я Карпатського краю.

ІІІ. ТВОРЧІ БІОГРАФІЇ ВИДАТНИХ ЛІКАРІВ ЗАКАРПАТТЯ ХVІІІ – ХІХ СТОЛІТЬ

БАТИЗИ АНДРІЙ

Роки народження і смерті не знайдено. Народився у селі Довге Поле Тячівського району. Медичну освіту одержав у Медичному університеті м. Пешт (Угорщина). Згодом, з 1867 року стає доктором медицини Пештського університету. На Закарпатті працював у Тячеві на посаді головного лікаря Марамороського комітату. На цій посаді багато сил вкладає у пропаганду і популяризацію гігієнічних знань серед населення. Для викладачів і лікарів пише брошуру «О холере» (1873), у якій на тридцяти сторінках, у популярній формі, викладає сутність цього захворювання [18, 43].

БЕНЕ ШАНДОР (1846 - 1900)

Місце народження не встановлено. Можливо, є вихідцем села Бене, що на Берегівщині. Із некролога будапештської преси стає відомим, що належить до ужгородської династії медиків. Завжди скромний і трудолюбивий. Його діяльність розпочалася у Закарпатті з 1871 року. У 1882 році служив головним фізиком в Ужгородському комітаті. За самовіддану працю на ниві медицини був нагороджений орденом Франца Йосифа [18].

ВАЛЛА ФЕРЕНЦ (1813 - 1870)

Народився у м. Мукачеві. Медичну освіту здобув у Пешті. Доля розпорядилася так, що працював завідувачем родильного відділення у лікарні с. Рохуса (Пешт). Ставши доктором медицини, викладав акушерство у Медичному університеті. Його діяльність відіграла певну роль у становленні і розвитку оперативного акушерства Угорщини [18].

ВЕНДРІНСЬКИЙ ЯКОБ

Перший організатор громадської охорони здоров'я на Ужанщині у другій половині ХVІІІ ст. Його діяльність припадає на 1760 - 1782 роки. Місце народження встановити не вдалося, але у праці С. Вереша зазначено, що Вендрінський прибув на Ужанщину з Сепешського комітату. Він був обраний на цю посаду дворянським зібранням із числа трьох претендентів. Вибір був вдалим: він переобрався на цю посаду через кожні три роки іще сім разів.

За доступними джерелами з'ясовано, що до приходу Я. Вендрінського в краї помінялись по черзі чотири службові медики і їх організаційна діяльність була надто обмеженою та малоефективною. Вендрінський був першим дипломованим хірургом в Ужанській жупі. Він започаткував роботу з наближення медичної допомоги до населення більш віддалених від центру поселень; приділяв значну увагу співпраці з аптеками; при потребі, надавав допомогу роділлям при ускладненнях пологів; виконував судово-медичну експертизу; періодично інспектував міський шпиталь-притулок. Я. Вендрінський своїми організаційними здібностями розширив діапазон медичного обслуговування, скромними першими успіхами заклав певний фундамент медичної служби у комітаті, відкрив перспективу для повного покращення якості і ефективності лікувальної справи в краї. Неодноразово удосконалював свою кваліфікацію у Віденському університеті. З 1783 року його замінив Йозеф Молнар.

Його син Йосиф пішов слідами батька. Вендрінський-молодший прибув на Ужанщину у 1791 р., щоб зайняти посаду окружного лікаря Собранецького округу. А через 22 роки він стане головним жупним фізиком. Увійшов у медицину краю як успішний організатор охорони здоров'я [21, 98].

ВЕНЕЛІН ЮРІЙ ІВАНОВИЧ (1802 - 1839)

Це друге прізвище, приbrane в Росії, Юрія Івановича Гуци, який народився 22 квітня 1802 року у селі Тибава Свалявського району у сім'ї священника. Скоро його батька переводять у село Студене, згодом - в село Синевир, що на Міжгірщині. Там і сформувався верховинський дух майбутнього вченого.

Після початкової школи Юрко вчився в Ужгородській гімназії і духовній семінарії. Опісля обдарований юнак закінчив Сатмарський лицей, Надварадську академію, вивчав у Львівському університеті філософію (1821-1822), у Московському (1825-1829) - медицину, якій віддавав багато сил і часу. Про це свідчить написана ним на третьому курсі праця "De calore animalis", яка була найкращою серед представлених і була удостоєна похвальної грамоти. Крім того, писав статті про загальні медичні процеси та дав науковий аналіз медичній книзі про харчування. Водночас у нього не зник інтерес до історичних знань, хоча він і намагався відмежувати себе від минулих захоплень. Живучи у дуже поганих умовах, в маленькій комірці, що належала каретному закладу Сетхофера, серед шуму і гаму, він працював над візантійською історією, писав статті й готував свою першу велику книгу про болгар. Незадовго до одержання лікарського диплому, Гуца-Венелін дебютував в історичній науці статтею на книгу І. Яковенка "Нынешнее состояние Молдавии, Валахии и Бессарабской области..." (Московский вестник.- 1828.-ч.Х.-№15 - 17). Це було у 1828 році. У 1829 р. Венелін одержує диплом лікаря і працює в Московському військовому госпіталі. Але доля круто міняє поле його діяльності - ним стає історія. Молодий

вчений пише безліч рецензій, заміток, статей, складає кілька монографій. Він цілком переключався на сферу історичних занять, назавжди відмовляючись від багатообіцяючої лікарської кар'єри і в березні 1830 року звільняється з роботи в Московському військовому госпіталі. З цього часу Венелін усі свої сили віддає справі вивчення історії слов'янських народів. Але набуті ним медичні знання, деякі наукові судження санітарно-гігієнічного характеру мають місце у різноманітних книгах, які належать його перу. Для історії медицини нашого краю великий інтерес має праця Гуци-Венеліна "О древних жилищах русского народа", яка була опублікована в "Обществе истории и древностей российских" (1847р.) при Московському університеті. Помер 25 березня 1839 року в нужді і бідності у Москві [1, 3, 6, 11, 12, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 46, 52, 60, 95, 97].

ГАКЕЛ ОНДРАШ

Практичний лікар медицини, професор, шанувальник різних наук. Медичну освіту здобув у Пештському Медичному університеті. Після його закінчення жив і працював у рідному Ужгороді спочатку жупним віце - фізиком, потім лікарем у місті, а згодом - головним медиком Ужгородської Королівської Домінії [18, 19].

ГОТСТАГ СТЕПАН (ГОТТСТАГ ШТЕФАН)

Відомий у XIX ст. мукачівський фармацевт. Досліджував природні багатства краю, зокрема хімічний склад мінеральних вод Закарпаття. У 1823 році незалежно від Черського А., члена Петербурзької Медико-хірургічної академії, зробив свій аналіз води санаторію "Синяк", плосківської та нижньограбовницької мінеральних вод. Мав спільні наукові інтереси з іншими вченими медицини краю (Черським А., Тракслером В.) [18, 29, 84, 86].

ДЕРДЬ (ДЬЕРДЬ) ЙОСИФ (1813 - 1862)

Народився 1813 року в Угорщині. Медичну освіту одержав у Пештському університеті, який закінчив у 1835 році. Потім, протягом року, викладав ботаніку студентам. У 1836 році захищає дисертацію на ступінь доктора медицини: "О ступенчатом развитии природных существ", про вплив змін умов життя на структуру організмів. У 1839 році у віці 26-ти років Дьєрдь був призначений головним лікарем Мараморшського комітату (Хустський, Міжгірський, Тячівський, Рахівський райони Закарпатської обл.). Подальше своє життя провів у м. Хусті. Був прекрасним лікарем і хорошим організатором здравоохорони. Прагнув покращити лікування населення у комітаті. Вільний від лікарської практики час, молодий вчений присвячував вивченню мінеральних джерел і флори комітату, дослідженню їх хімічного складу, встановлював показання їх лікувальної дії і рекомендації щодо їх застосування у лікарській практиці. Багато працював над укладанням Керівництва по ботаніці, над систематизацією флори комітату. За довгі роки праці він зібрав унікальну колекцію рослин, в т. ч. й лікарських. Результати досліджень опубліковані ним у медичних журналах Угорщини. Став членом Угорського товариства Натуралістів, а в 1872 р. створив його філіал у Мараморшському комітаті. Великого значення на той час мала його праця з організації охорони здоров'я: "Мысли об организации публичного лечебного дела в Венгрии" (1855). Діяльність невтомого і талановитого вченого відіграла неабияку роль в розвитку бальнеології та природних багатств нашої області. Помер у 1862 році в розквіті творчих сил.

Його сини народилися уже в Хусті: Аладар Дєрдь (1844 - 1906) - став відомим письменником, публіцистом, популяризатором ідей марксизму.

Андрій Дєрдь (1848 - 1927) - здобув юридичну освіту, переклав понад 30 праць з історії, став міністром із землеробства Угорщини [19, 23, 47, 88, 99].

ЕНЬЄДІ САМУЕЛЬ (1625 - 1671)

Місце народження не встановлено. Здобув собі популярність в галузі хірургії. Про медичну освіту свідчать його довідники з хірургії, видані угорською і німецькою мовами, які були невід'ємним атрибутом кожного практикуючого лікаря першої пол. XVII століття [102, 79].

ЕНЬЄДІ ФЕРЕНЦ

Дату і місце народження не встановлено. Ф. Еньєді- перший адміністративний (службовий) лікар Ужанського комітату, затверджений на цій посаді у 1730 році після того, як у великих містах при магістратах стали вводитися посади штатних цирюликів. Ф. Еньєді мав університетську освіту хірурга і пропрацював на цій посаді шість літ (1737 - 1742). Диплом хірурга одержав в Ужгороді після перездачі екзаменів перед адміністративною комісією. У 1739 - 1740 рр. став працювати в Ужанській жупі. Після Ф. Еньєді посаду жупного лікаря в Ужанщині займали послідовно Ф. Войт, Г. Фішер, Ш. Опацої. Їх діяльність зводилась переважно до виявлення хворих на інфекційні хвороби та запровадження карантинів під час епідемії, поданні невідкладної медичної допомоги у певних випадках [21, 23, 102].

ЕССЕ ГАВРІЛ (ГАБРИЕЛЬ) (1816 - 1876)

Доктор медицини, хірург, який користувався популярністю серед населення. Свої наукові дослідження проводив в галузі кишкових захворювань, досліджував дизентерію, черевний тиф. Його докторська дисертація "О брюшном тифе" (1841) захищена у Віденському університеті. Його лікарська діяльність відіграла помітну роль у боротьбі з інфекціями та розвитку медико-санітарної допомоги населенню Угочанської та Ужанської жуп [43, 79, 81].

ЖИРО СТЕПАН (1808 - 1875)

Народився в селі Оріховиця Ужгородського району у родині священника.

Початкову освіту закінчив в м. Ужгороді. Вищу освіту, як і інші співвітчизники, опановував у Пештському університеті,

одержавши у 1839 р. титул доктора медицини і диплом акушера-хірурга. Після повернення на батьківщину, був призначений на різні лікарські посади в Ужанській жупі. Своєю діяльністю він започаткував налагодження кадрових питань у комітаті, запровадження додаткових лікарських місць, навчання спеціалістів із акушерства, відкриття аптечного пункту у Березному, порушив клопотання про відкриття кваліфікованого медичного центру поблизу населених пунктів Ужанщини з наданням йому права "публічності". З цього приводу в Ужгороді було відкрито лікарню-притулок (1851). Завдяки йому було забезпечено медицину комітату кваліфікованими дипломованими спеціалістами. Поряд із щоденними турботами, С. Жіро систематично займався науковою роботою. Результати своїх досліджень опублікував в угорських наукових журналах. За наукові досягнення в бальнеології, фітотерапії, соціальної медицини, епідеміології у 1871 році обирається дійсним членом Угорського товариства натуралістів. А в 1872 році С. Жіро створює його Ужанський філіал. Перспективні і нереалізовані ним до кінця ідеї з організації медико-санітарної допомоги були завершені через чверть століття Андрієм Новаком в Ужгороді. Його активна практична, наукова і громадська діяльність внесли вагомий вклад у розвиток охорони здоров'я Ужанщини у середині XIX століття [10, 16, 18, 19, 23].

КАПУ ЛЮДВІГ

Головний лікар Мараморшського комітату. Дату і місце народження не встановлено. Його наукові дослідження проводились в галузі інфекційних хвороб. Вивченню холери була присвячена його докторська дисертація: "О холере", яку він захистив у 1832 році у Пештському університеті [43].

ЛАНГ ФЕРЕНЦ (1815 - 1861)

Хірург. Біографічні дані покищо не досліджені. В. С. Сопко згадує це прізвище в авторефераті як досить популярного хірурга у краї в минулому [79, 81].

ЛЕГОЦЬКИЙ ТИВОДАР (ТЕОДОР) ЯНОШЕВИЧ (1830 - 1915)

Відомий краєзнавець, історик, фольклорист, археолог, народознавець і культурний діяч Закарпаття другої половини XIX початку XX століть.

Народився 5 жовтня 1830 року в селі Фужині (тепер Югославія) у сім'ї словака - переселенця. Батько був інспектором лісового господарства. Закінчив гімназію у м. Ружемберок (Словакія). У 1847 - 1851 рр. одержав юридичну освіту в Кошицькій академії.

По закінченню вуза жив і працював у Мукачеві, займаючи посаду юристконсульта і прокурора Мукачівсько-Чинадівської Доминії сімейства графів Шенборнів. Він проявляв неабияку зацікавленість до Бережського комітату, що сприяло різнобічному вивченню регіону. Велика частина наукових здобутків Тиводара Легоцького викладена у тритомному виданні "Монографія Бережського комітату". - Ужгород, 1881. - 472 с.

А також ним опубліковано 11 монографій, 275 наукових статей, зібрані багаті етнографічні, нумізматичні, історичні колекції, які зберігаються у музейних фондах Ужгорода і Мукачева.

Для нас, медиків, велику цінність мають дослідження Легоцького про мінеральні води на території комітату, зведена таблиця їх хімічного складу, цілющі властивості клімату та рекомендації щодо їх комплексного застосування. Легоцький стояв біля витоків бальнеологічної науки тодішньої Угорщини, був членом багатьох наукових товариств, друкував результати своїх досліджень на сторінках численних угорських видань. У 1860 р. став дійсним членом Угорського товариства природодослідників. У наукових колах також відомий як знавець звичаїв, обрядів закарпатських русинів. Є очевидним, що наукові досягнення Легоцького вплинули на розвиток науки Закарпаття, зокрема на рекреаційно-туристичну діяльність в майбутньому. Помер 25 листопада 1915 року у Мукачеві. Похований у костьолі. У родинному маєтку зараз розмістилася школа мистецтв [29, 48, 51, 69, 84, 87, 91].

ЛІННЕР ЙОСИФ (1808 - 1873)

Відомий лікар середини XIX століття. Біографічних даних покищо не знайдено, але маємо здогад, що його діяльність проходила на Берегівщині.

У доступних джерелах знайдена згадка про досить активну його діяльність у галузі хірургії. Успішно виконував різної складності операції, чим здобув собі популярність серед населення краю [79].

ЛІННЕР БЕРТОЛОН БЕРТОЛОНОВИЧ (1887 - 1969)

Це ведучий хірург Берегівської районної лікарні у 1919 - 1969 роках. Народився 5 грудня 1887 року у м. Берегові. Родина належала до місцевої еліти. Батько - Бертолон Лінер (1842 - 1911)- працював директором Кредитної установи міста. Бертолон - молодший, по закінченню Берегівської гімназії, у 1906 р. поступає на медичний факультет Будапештського університету. Тут проходить становлення закарпатського студента як хірурга. Увесь вільний від занять час він проводив у морзі. У 1911 р. закінчує університет із золотою медаллю і став працювати в інфекційному відділенні Будапештської лікарні ім. Яноша Коргаза. Першим його пацієнтом була дитина, хвора на дифтерію. Потім проходить шпитальну практику в першій хірургічній клініці Будапешта у лікаря із світовим іменем - професора Долінгера.

У першу світову війну працював на Східному фронті польовим хірургом. Тут зробив тисячі операцій пораненим солдатам Австро-угорської армії. По війні був нагороджений орденом Знак пошани та офіцерським Хрестом 11 ступеня Червоного Хреста. У червні 1919 р. повертається у рідне місто, де відбулася зміна органів влади. Із встановленням радянської влади відбулися кардинальні зміни і в охороні здоров'я: лікарні оснащувалися технікою, збільшувалась хірургічна активність, зростали кадри. Б. Лінер став завідувачем хірургічного відділення Берегівської лікарні, яке очолював понад чверть століття. За цей час на його рахунок стало більше 46 тисяч операцій різної складності. Успішний

хірург розробив свою методику лікування тазобедрової кістки при переломах та лікування виразки. У Берегові не було людини, яка б не зверталася по допомогу до доктра Б. Ліннера. У 1936 р. відбулося відкриття окружної Берегівської лікарні, в обладнанні якої Б. Ліннер брав найактивнішу участь. У 1944 - 1945 рр. Бертолон виконував операції на передовій солдатам обох воюючих сторін. Видатним хірургом став і його прийомний син. Мав 12 талановитих учнів. Дуже шанував колег, був віруючою людиною. На початку 1969 року помер від серцевого нападу під час служби божої у храмі. Берегівчани і понині пам'ятають його золоті руки, добре серце і чудову душу [73, 80, 81, 83].

МОЛНАР ІВАН ІВАНОВИЧ**(1801 - 1872)**

Це лікар за покликанням, двоюрідний брат Ю. І. Гуци-Венеліна. Народився в Імшадському повіті (Мараморшський комітат) у родині шкільного інспектора Надьварадського округу Угорщини.

Разом з Венеліном навчався в Сатмарському ліцеї, вивчав філософію в Надьварадській академії, медицину - в Московському університеті. Тут він одержав диплом лікаря, який був відзначений срібною медаллю. Подальше своє життя присвятив лікарській праці: працював лікарем на Бринських суконних заводах Калузької губернії, брав активну участь у ліквідації епідемії холери (1830), займав посаду ординатора в лікарні Петропавловської фортеці в Москві (1832 - 1872). За роки лікарської практики зібрав велику медичну бібліотеку, багатий матеріал особистих клінічних спостережень, які ніколи не опублікував, організував безкоштовне медичне обслуговування найбідніших верств населення Москви, а також намагався зробити надбанням громадкості праці Ю. Венеліна-Гуци, першим написав і опублікував його біографію [58]. Був почесним членом літературного товариства св. Василя в Ужгороді і Московського "Общества истории и древностей российских". Помер 12 липня 1872 року у Москві, залишивши після себе сина, теж чудового лікаря [3, 8, 9, 37, 52, 58, 59, 60, 68, 97].

МОЛНАР ЮРІЙ ІВАНОВИЧ**(1846 - 1893)**

Це син І. І. Молнара, який народився уже в Москві, де і пройшли його дитячі та юнацькі роки. Навчався на медичному факультеті Московського університету. У 1875 році захистив докторську дисертацію: "О хирургическом лечении творожисто-перерожденных лимфатических желез на шее". Успішно працював в області хірургії. Залишив по собі потомків у Москві (зі слів Сочки А. А.) [79, 81].

МОНАСТИРСЬКИЙ НЕСТОР ДМИТРОВИЧ**(1847 - 1888)**

Належить до плеяди тих лікарів Закарпаття, які жили і працювали в Росії. Місце народження не відомо.

Медичну освіту здобув у Відні. В наступні роки працював професором хірургії Клінічного інституту вдосконалення лікарів у Петербурзі. Йому належать праці про проказу, лікування ран. Д. Монастирський перший розробив і виконав з успіхом операцію анастомозу жовчого міхура з тонкою кишкою. Одним із перших у світі успішно виконав гастроентеростомію [26, 27].

НЕЙМЕТІ САМУІЛ**(1858 -)**

Головний лікар Угочського комітату. Народився 1858 року. Був лікарем - ентузіастом, який здійснював наукові дослідження в галузі епідеміології. Епідемії часто спалахували у Закарпатті. Належну увагу він приділяв кишковим інфекціям: тифу, проказі, малярії, сибірці і, на противагу низькій санітарно-гігієнічній освіті населення, популяризував на сторінках газети "Угоч" протиепідеміологічні заходи: "О заразных болезнях" (1889) [43].

НОВАК АНДРІЙ**(1849 - 1937)**

Народився в селі Руське Поле Тячівського району Закарпатської області. В деяких джерелах роком народження вважається 1850.

Шкільну освіту отримав у освітніх закладах Мукачєва, Сату Марє й Ужгорода. Після закінчення ужгородської гімназії, А. Новак поступає на медичний факультет університету м. Буда, який закінчив у 1872 році. Одразу ж молодого спеціаліста і здібного доктора медицини направляють в Ужгород на підмогу місцевим лікарям - у краї спалахнула холера.

Через два роки роботи в Ужгородській міській публічній лікарні, призначається її завідуючим (1874 - 1928). З його ініціативи при лікарні було засновано і відкрито перший на Закарпатті родильний будинок із стаціонаром та збудовано (1890 - 1895) акушерську школу, при якій створювалась база для навчання. У 1890 - 1927 рр. - він незмінний її директор. За часи його діяльності в лікарні розширився діапазон хірургічних втручань: була започаткована черевно-порожнинна хірургія, оперативне акушерство та гінекологія; здійснена програма розширеного будівництва Ужгородської лікарні (1808 - 1917), корпуси якої у 1947 році були реорганізовані в обласну клінічну лікарню. Серед десятка його статей актуальною є монографія "Громадське здоров'я як економічний фактор у державному житті", присвячена проблемам організації і проведення медико-санітарного обслуговування населення, удосконаленню самої системи охорони здоров'я. А. Новак приймав активну участь у роботі Угорського товариства натуралістів, був головою деяких його засідань. У 1927 році вийшов на пенсію і жив в Ужгороді. На клінічній базі родильного будинку та кафедрі акушерства і гінекології пройшли підготовку не одне покоління лікарів і в цьому немала заслуга Андрія Новака. Кавалер ордену Франца Йосифа [10, 13, 14, 18, 19, 22, 23, 24, 30, 40, 49, 50, 55, 75, 76, 80, 93].

НУСЕР ЛАЙОШ**(1849 - 1930)**

Відомий лікар другої половини XIX століття. Мукачєвець, талановита й високоосвічена людина.

Нема підтвержень, але медичну освіту одержав у Будапешті. Одержавши диплом акушера, повернувся на Закарпаття. У 1874 - 1912 роках працював лікарем в міській лікарні м. Ужгорода і водночас головним лікарем лікарні м. Мукачева, яка на той час розширялася. Найбільше намагався допомогти бідним селянам, яким не вистачало грошей на лікування. Ним зроблено чимало успішних операцій по акушерству (1889 - 1890). За його участі лікарня Мукачева була підготовлена під госпіталь під час 1 світової війни. Крім того, був великим шанувальником мистецтва, відомим літературознавцем, авторитетним балетристом - і чудовим музикантом [18, 99, 100].

ОЗОРИ АКОШ (АКАКИЙ АЗАРИ) (1850 - 1888)

Народився у мальовничому гірському селі Верб'яж Воловецького району.

Є. Вереш у Будапештському архіві знайшов документи на підтвердження того, що Озори став професором Ветеринарної академії у Будапешті. У медицину Угорщини ввійшов як основоположник інструментальної діагностики у ветеринарстві, професор епізоотології. Його наукові дослідження присвячені проблемі профілактики сибірки, провадив дослідження з протидією вакциною, оскільки чорна смерть косила не тільки людей, але й тварин і ця проблема хвилювала прогресивних лікарів поч. XIX ст. Багато з них присвячували цьому свої дослідження: Закарпаття було постійним вогнищем епіdemій (тифу, віспи, дитячих інфекцій) [18, 43].

ОРЛАЙ (ДЕ КОБРО) ІВАН СЕМЕНОВИЧ (1770 - 1829)

Визначний лікар XVIII століття, історик, талановитий педагог, публіцист, доктор філософії та медицини.

Приймав найактивнішу участь у розробці медичної освіти в Росії і педагогіки вцілому. Збирав матеріали з історії медицини Росії. Упорядник бібліотеки Медичної колегії Петербурзької Медико-хірургічної академії. Редактор першого і єдиного на той час російського журналу - "Всеобщий журнал медицинской науки" (1811). Директор Ніжинського ліцею. Почесний член СпБ МХА та багатьох європейських університетів і товариств. Залучав молодих освічених людей - закарпатських українців - до участі в науковій і педагогічній діяльності в Росії.

Різні наукові джерела по-різному трактують рік і місце народження І. С. Орлая. Згідно з "Послужним Списком," опублікованим у газеті "Світ" за 1870 рік, Іван Семенович Орлай народився в с. Давидково на Мукачівщині в 1771 році от "благородных родителей," за іншими даними - в 1770 році у м. Хусті, а також - у 1771 році в селі Паладь (-Комарівці) Ужгородського району. Початкову освіту І. Орлай закінчив у середніх школах Мукачева та Ужгорода. Вищу здобув у Львівському, Будапештському та Віденському університетах. Після відмови у посадах у навчальних закладах Угорщини, будучи професором словесних наук, у 90-х роках XVIII ст. виїжджає до Петербургу. Тут, достроково склавши іспити у Медико-хірургічному училищі, одержав медичну освіту. (У 1798 р., згідно указу, училище реорганізувалося в Медико-хірургічну академію). Після одержання диплому, працював у Петербурзі військовим лікарем. З 1793 року (в інших джерелах з 1808) Орлай на посаді помічника вченого секретаря Медичної Комісії, яка належно оцінила його здібності і направила в Австрію для удосконалення знань і практики з медицини. У Дерптському університеті він захистив дисертацію на звання доктора з медицини і хірургії на тему: "Історія, зміст і вимоги до вчення про лікувальні властивості природи"(1807). Після повернення у Петербург, І. С. Орлай працював лікарем у Генеральному сухопутному госпіталі, потім лікарем у Семеновському полку, деякий час був придворним хірургом, помічником лейб-медика. Протягом багатьох років виконував обов'язки вченого секретаря Медико-хірургічної академії. Разом з її президентом Я. В. Вілле, доктором медицини і інспектором царської армії, видав російську військово-польову фармакологію (2-е видання). Активно залучався до розробки медичної освіти в Росії. Його педагогічні погляди мали прогресивний характер. Згодом стає почесним членом Російської Медичної АН і, нарешті, одержав місце на кафедрі медицини в Московському університеті. Був обраний членом багатьох наукових товариств в Росії та за кордоном. У 1811 році стає редактором "Всеобщего журнала врачебной науки". Цінність його праці була в тому, що, згідно тодішніх вимог, І. Орлай готував переклади статей лікарів на латинську мову, якою володів бездоганно. І. Орлай був також автором ряду праць з різних галузей медицини латинською мовою, а саме: "О речной губке"(1803), "О случае рака у человека"(1793), "О ревматической эпилепсии"(1797), "Об астме"(1799), "История ребенка, заразившегося оспой от кормящей его матери"(1802), "О переносе чесотки"(1803), "О происхождении сифилиса"(1803). За багаторічну бездоганну службу І. Орлай щороку нагороджувався званнями й орденами. Всього 38 років І. С. Орлай самовіддано трудився в ім'я медицини в Росії, примножуючи її наукові надбання. Його просвітницьку діяльність високо оцінили М. Гоголь та І. Франко. Його ім'я займає почесне місце серед вчених європейського рівня, згадується поряд з видатними лікарями України в біобібліографічному словнику "Медицина в Україні". Помер І. Орлай в Одесі на 58 році життя [2, 3, 4, 5, 7, 18, 26, 27, 28, 44, 45, 47, 57, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 71, 72, 79, 81, 92].

САБОВ ГУСТІ ШТВАН

У Закарпатті працював міським лікарем, який, за знайденими Є. Верешом архівними документами, став у Дебрецені професором Колегіуму в першій пол. XVIII століття. Є автором ряду медичних і теологічних книг[18].

СЕЙКІ ІВАН (ЯНОШ) КАРЛОВИЧ (1783 - 1815)

Народився в закарпатському місті Севлюші (нині Виноградів) у селянській родині. Дуже скоро осиротів. Юнацькі роки пройшли у постійній нужді.

При сприянні небайдужих людей зміг здобути освіту в учбових закладах Мараморш Сиготу та Трансільванського міста Надькороль (сьогодні Сигетул та Карей в Румунії). Після закінчення ліцею та гімназії в Румунії, навчається на філософському факультеті Пештського університету. Тут, у 1804 році він стає доктором філософії. Але це не була остання мета його студій. У 1806 - 1812 роках І. Сейкі навчається на медичному факультеті Віденського університету. На запрошення І. С. Орлая та Президента Рос. академії наук графа М. М. Новосільцева, він переселяється у Росію, де у 1813 році отримує високий чин - армійського лейб-медика. Через рік його направляють у Париж очолити військовий госпіталь.

Там перебував на службі військовим хірургом в армії Кутузова. Визнання і успіх не забарилися: Янош Карлович обирається членом Французького Медичного товариства, стає кавалером Ордена Почесного Легіону. У 1814 році його знову відзивають у Петербург. Тут, через набутий у юності туберкульоз, у віці 33 роки помирає. Але, безсумнівно, його діяльність відіграла неабияку роль у закладенні фундаменту медицини Росії [18, 25, 79, 81, 99, 101].

СТАНКО ІВАН

Головний лікар Бережського комітату, партнер по науковим дослідженням Антона Черського, члена-кореспондента Санкт-Петербурзької Медико-хірургічної академії. У співавторстві з ним у м. Дебрецені була видана монографія "Описание чумы у скота"(1829). Найбільші дослідження виконувались ним в області епідеміології та епізоотії, бо епідемії холери та чуми були частими гостями у краї в XVIII- на поч. XIX століть. Наукова діяльність І. Станка була відома далеко за межами краю [18, 19, 43, 99].

**ТРАКСЛЕР ВЛАДИСЛАВ (ЛАДИСЛАВ) ФЕДОРОВИЧ
(1864 - 1898)**

Видатний вчений із Мукачева, доктор фармації. Він народився у родині фармацевтів, яка утримувала власну аптеку в центрі міста (Сочка А. А.). У рідному місті прожив своє насичене життя.

Медичну освіту здобув у Будапештському університеті. Звання доктора фармації тут одержав за дисертацію "Способы определения содержания хлора в товарных препаратах хлоралгидрата"(1887). Розквіт його наукової діяльності припадає на 90-ті роки XIX ст. Коло його зацікавлень було різнобічним. Він автор 20-ти наукових праць і кількох монографій в галузі фармацевтичних наук, ботаніки, зоології, геології, хімії, бальнеології, які опубліковувалися в угорських і російських (1894) наукових журналах. Він автор "Толкового словаря фармацевтических терминов"(1891) і "Руководства для фармацевтов по изготовлению неофициальных прописей лекарственных средств" (Мукачєво, 1892). Це перша така об'ємна праця була надрукована на Закарпатті. Окрім всього, В. Тракслер досліджував хімічний склад мінеральних вод Мукачівщини, Берегівщини та Іршавщини: "Несколько слов о минеральных водах Бережского комитата", "О некоторых мнимых минеральных водах в Бережском комитате"(1890), "Данные об изменчивости состава минеральных вод"(1895), опублікованих в угорському геологічному віснику. Ряд праць присвячено вивченню морфології прісноводних губок, які вдалося йому відкрити (три види). Його дослідження внесли вагомий вклад до вивчення місцевих курортних зон Закарпаття [29, 39, 42, 85, 89].

**ЧЕРСЬКИЙ АНТОН (АНТАЛ) АНДРІЙОВИЧ
(1779 - 1834)**

Народився у м. Мукачеві. Древній рід Черських відіграв особливу роль у громадському житті м. Мукачева у XVIII - XIX століттях і мав дворянські привілеї.

Навчався Антон у Будапештському університеті. Ступінь доктора з медицини і хірургії одержав у Віденському університеті. Усе життя провів у рідному Закарпатті і працював на посадах міського й комітатського лікаря, а згодом - головного лікаря мастків графів Шенборгів. Поряд з широкою медичною практикою і службовими обов'язками, А. Черський проводив велику науково-дослідну роботу. Його дослідження були пов'язані із спалахами епідемій: "Холера в Бережском комитате и указания к ее аптекарскому исследованию"(1832), "Описание чумы у скота"(1829) у співавторстві з головним лікарем Бережського комітату Іваном Станком. А також написано ряд наукових статей з різної медичної тематики та монографію "О медицинской терминологии". Вивчав хімічний склад і лікувальні властивості мінеральних джерел Закарпаття. Його наукові досягнення були відомими далеко за межами краю. А. Черський підтримував зв'язки з російськими вченими, з якими познайомився за кордоном і в наукових колах мав свій авторитет, тому не дивним було для нього запрошення на роботу в Росію (1807). Його діяльність в Росії була належно оцінена - у 1811 році обирається дійсним членом-кореспондентом Петербурзької Медико-хірургічної академії. Помер у Мукачеві у грудні 1834 року [18, 19, 23, 29, 43, 70, 79, 81, 84, 86, 87, 96, 99, 101].

**ЧОРБА ЙОСИП
(1789 - 1858)**

Досвідчений лікар, відомий вчений у XIX столітті. Член Угорської Академії Наук. Народився у м. Виноградів у бідній селянській родині.

Медичну освіту одержав у Будапешті. Трудився на посаді гол. лікаря Задунайської області в Угорщині. Останні роки життя проживав у Будапешті, які присвятив науковій роботі. Десятки статей і повідомлень були ним опубліковані у наукових виданнях Угорщини. Серед них найбільший інтерес і наукову цінність мали: "Здоровий спосіб життя" або "Медична освіта", яка стала науково-популярним посібником з питань особистої й побутової гігієни, способів зміцнення здоров'я та засобів запобігання інфекційних та інших хвороб, елементарних заходів невідкладної терапії різних захворювань(Пешт, 1829), "Про вплив кліматичних та інших природних факторів на людину"(Пешт, 1833). Її актуальність у спробі автора розширити аспекти лікарювання, вказати на переваги превентивної медицини. "Венгерская сибирка, ее природа, причины, методы предупреждения и лечения"(1837), "Про впорядкування громадської охорони здоров'я в країні"(Пешт, 1848) - про покращення соціально-медичного становища Угорщини. Численні наукові повідомлення сприяли авторитету Й. Чорби в наукових колах не тільки в Європі, але і за її межами. Був відмічений премією Угорської Академії Наук (1837), а став її членом з 1832 року [18, 25, 43, 99, 101].

ЧУРГОВИЧ ОЛЕКСАНДР

Народився в селі Новоселиця Перечинського району у родині приходського священника, яка дала світові великих синів - Івана, організатора шкільної справи в Ужгороді і на Закарпатті, та Олександра, видатного лікаря і викладача в Угорщині.

Спочатку вчився в середніх закладах Ужгорода, медичні студії закінчив у Будапешті. Став викладачем лікувального факультету Пештського Медичного університету. У 1834 - 1835 роках виконував обов'язки декана. У Будапешті прожив до

кінця життя. Вніс вагомий вклад у розвиток медицини й медичної освіти Угорщини [18].

ШЕБЕК ОЛЕКСАНДР

Дата і місце народження не встановлено. Із доступних джерел відомо, що це був адміністративний лікар Бережського комітату, попередник Івана Станка на цій посаді. У відповідь на бездіяльність влади під час епідемій, лікарі активно проводили наукову дослідну роботу, роз'яснювали засоби профілактики серед населення. Першим друкованим виданням була листівка О. Шебека: "Про заходи профілактики сифілісу і дизентерії"(1795), найбільш поширеними на той час. Крім того, вивчав склад мінеральної води джерел Голубино, Пасіки, Неліпино, Солочин, які використовував у медичній практиці [18, 19, 29, 43, 99].

ШПЦЕР АРМІН (ГЕРМАН) (1806 -)

Досвічений лікар і вчений з Ужгорода. Народився у 1806 році. Інших даних про народження не встановлено. Ступінь доктора медицини здобув у Пештському університеті в 1833 році. Його наукові дослідження були спрямовані на боротьбу з холерою, яка черговий раз косила населення Закарпаття (1830 - 1832). У 1850 році опублікував у німецькому журналі наукову статтю "Об азиатской холере". У 1851 - 1856 роках працював на посаді другого жупного фізика (лікаря) на Березнянщині [18, 43].

Додаток 1. Медичні терміни, які вийшли з ужитку

Цирульник - фельшер
штат - фізик - лікар
штаб-доктор - начальник лікарської частини в корпусі військ
штаб - лікар - лікар, який не мав ступеня доктора медицини
лейб - медик - придворний лікар (безпосередньо при монарху)
Медична Колегія - головний орган управління медичною справою в Росії з 1763 року
гоф - медик - придворний лікар
гоф - хірург - придворний хірург
ад'юнкт - професор - заступник професора
СПб МХА - Санкт - Петербурзька Медико - хірургічна академія

Додаток 2. Лікарі, які працювали в Закарпатті у 18 – 19 століттях на славу вітчизняної науки

Батизі Андрій	Легоцький Тиводар (1830 – 1915)
Бене Шандор (1846 – 1900)	Ліннер Бертолон (1887 - 1969)
Вендрінський Якоб	Ліннер Йосиф (1808 - 1873)
Гакел Ондраш	Неймегі Самуїл (1858 -)
Готстаг Штефан	Новак Андрій (1849 - 1937)
Дердь Йосип (1813 – 1862)	Нусер Лайош (1849 – 1930)
Еньеді Самуель (1625 - 1671)	Станко Іван
Еньеді Ференц	Тракслер Владислав (1864 – 1898)
Ессе Гавріїл (1816 - 1876)	Черський Антон (1779 – 1834)
Жіро Степан (1808 – 1875)	Шебек Олександр
Капу Людвіг	Шпіцер Армін (1806 -)
Ланг Ференц (1815 – 1861)	

Додаток 3. Лікарі, які, народившись у Закарпатті, служили медицині за межами рідного краю

Валла Ференц (1813 - 1870), Будапешт
Гуца-Венелін Юрій (1802 – 1839), Москва
Молнар Іван (1801 -1872), Москва
Молнар Юрій(1846 – 1893), Москва
Монастирський Нестор (1847 – 1888), Санкт-Петербург
Озорі Акош (1850 – 1888), Будапешт
Орлай Іван(1770 - 1829), Санкт-Петербург, Ніжин, Одеса
Сабов Густі Іштван (-), Дебрецен
Сейкі Янош (1783 – 1815), Санкт-Петербург
Чорба Йосип (1789 - 1858), Будапешт
Чургович Олександр (-), Будапешт

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрух М. А. Жизнь и деятельность в России закарпатского врача Ю. И. Венелина (Из истории медицинских связей Закарпаття с Россией) // Матеріали XXI наук. конф. Ужгородського державного університету. Серії біологічна та медична.- Вид-во Київ. ун-ту, 1967.- С. 84 - 86.
2. Андрух М. А. И.С. Орлай - доктор медицины Тартутского университета // Материалы конф. по истории естествознания в Прибалтике. (Май 1968 г.)- Вильнюс, 1968.- С. 3 - 5.
3. Байцура Т. Закарпатоукраинская интеллигенция в России в первой пол. XIX века.- Пряшів: Словацьке педагогічне вид-во в Братиславі. Відділ української літератури в Пряшеві, 1971.- 225 с.
4. Байцура Т. И. С. Орлай и его вклад в развитие исторических знаний // Науковий збірник музею української культури у

- Свиднику / за ред. І. Русинки.- Пряшів, 1976.-Т. 8.- С. 75 - 95.
5. Байцура Т. Иван Семенович Орлай. Жизнь и деятельность.- Пряшев: Словацкое педагог. из-во в Братиславе. Отделение украинской литературы в Пряшеве, 1977.- 240 с.
 6. Байцура Т. Юрій Іванович Венелін.- Пряшів: Словацке педагог. вид-во в Братіславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1968.- 304 с.
 7. Там же.- С. 55.
 8. Там же.- С. 61.
 9. Вакула Н. Брат і друг // Срібна земля.- 2000.- 9 грудня.- С. 14.
 10. Вакула Н. Вірні клятві Гіппократа // Срібна земля.- 2000.- 18 листопада.- С. 14.
 11. Вакула Н. Пам'яті Венеліна // Ужгород.- 2000.- 22 квітня.- С. 12.
 12. Венелін Юрій Іванович // Українська Радянська Енциклопедія: В 12 т. / Гол. ред. М. П. Бажан.- 2-е вид.- Т. 2.- К., 1978.- С. 177.
 13. Вереш Е. Закарпатские акушерки // Закарпатская правда.- 1990.- 13 сентября.
 14. Вереш Е. Из истории Ужгородской акушерской школы // Календарь 1995 / Сост. С. Броди, В. Сочка-Боржавин.- Ужгород: Общество им. Духновича, 1995.- С. 128 - 133.
 15. Вереш Е. Монастирські лікарні в Закарпатті у XIII-XIV ст. // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею / упор. П. Федака.- Ужгород, 1996.- Вип. 2.- С. 28 - 35.
 16. Вереш Е. Пам'яті доктора Стефана Жіро // Наш русинсько-словацький календарь / Составители: И. Латко, В. Сочка.- Ужгород, 1996.- С. 81 - 86.
 17. Вереш Е. Про що мовчать руїни у Середньому // Новини Закарпаття.- 1997.- 1 березня.
 18. Вереш Е. Стефан Жіро - видатний Подкарпатський лікар і учений середини XIX століття // Календарь 1996 / Сост. С. Броди.- Ужгород: Общество им. Духновича, 1996.- С.65 - 70.
 19. Вереш Е. І. До питання про стан хірургічної допомоги у Закарпатті у другій половині XIX ст. // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина". - Ужгород, 1996.- Вип. 3.- С. 33 - 36.
 20. Вереш Е. І. Із історії лікарської школи у Великих Капушанах у XVII ст. // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".- Ужгород, 1998.- Вип. 5.- С. 3 - 4.
 21. Вереш Е. І. Якоб Вендрінський - перший успішний організатор медико-санітарної справи на Ужанщині у XVIIIст. // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".- Ужгород, 1996.- Вип. 3.- С. 36 - 39.
 22. Вереш Е. І., Вереш З. Ю. Андрій Новак - видатний закарпатський лікар, вчений, педагог // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".- Ужгород, 1993.- Вип. 1.- С. 3 - 5.
 23. Вереш Е. І., Гончаров В. С. Краткий очерк истории медицины и организации здравоохранения на Закарпатье в досоветский период / Закарпатское областное научно-мед. общество соц. гигиенистов и организаторов здравоохранения.- Ужгород, 1989.- С. 2 - 15.
 24. Вереш Е. І., Тимошенко Л. В. Із історії розвитку рододопомочи в Закарпатті // Педіатрія, акушерство і гінекологія.- 1973.- № 5.- С. 59 - 62.
 25. Вереш Е. І., Фера О. В. Про двох видатних лікарів - вихідців із Виноградова // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".- Ужгород, 1995.- Вип. 2.- С. 13 - 15.
 26. Верхратський С. А. Історія медицини: Посібник для студентів мед. ін-тів.- 2-е вид., перероб. і доп.- К., 1974.- С. 286.
 27. Верхратський С. А. Історія медицини: Посібник для студентів мед. ін-тів.- 3-е вид., перероб. і доп.- К., 1983.- С. 285 - 286.
 28. Волянський В. Ю. Історичний внесок українських лікарів і вчених-медиків у розвиток Одеської і загальнодержавної медицини і культури // Одеський мед. журн.- 1999.- № 2.- С. 71 - 72 / Про І. Орлая /
 29. Ганинець П. П. Знаменні дати розвитку курортної справи Свалявщини (Повідомлення перше) // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".- Ужгород, 1999.- Вип. 7.- С. 98 - 101.
 30. Ганич М. М., Панаїт В. Н. Віковий ювілей Ужгородського клінічного родильного будинку // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".- Ужгород, 1996.- Вип. 3.- С. 40 - 42.
 31. Гранчак І., Зимомря М. Великий син Верховини (До 150-річчя з дня смерті Ю. І. Гуци-Венеліна) // Закарпатська правда.- 1989.- 25 лютого.- С. 4.
 32. Гуца-Венелін Юрій // Пундій П. Українські лікарі: Біобібл. довідник: Кн. 1. Естафета поколінь національного відродження.- Львів-Чикаго, 1994.-С. 68.
 33. Гуца-Венелін Юрій Іванович: Бібл. покажчик / Наук. бібліотека Ужгородського держ. ун-ту, довідково-бібл. відділ.- Ужгород, 1989.- С. 46 - 47.
 34. Гуца-Венелін Юрій Іванович (1802 - 1839) // Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку XX ст.) / Ужгородський держ. ун-т.- Ужгород: ВАТ "Патент", 1997.- С. 89 - 101.
 35. Гуца-Венелін Юрій Іванович // Павленко Г. В. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енциклопед. словник / Ужгородський держ. ун-т.- Ужгород, 1999.- С. 55 - 56.
 36. Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII - перша половина XX ст.) / УЖДУ, наук.-дослід. ін-т Карпатознавства.- Ужгород, 1999.- С. 82 - 114.
 37. Там же.- С. 108.
 38. Данилюк Д. Ю. І. Гуца-Венелін.- Ужгород: ВВК "Патент", 1995.- 43 с.
 39. До історії розвитку курорту "Поляна" / П. П. Ганинець, М. М. Данилаш, М. І. Завадяк та ін. // Курортна реабілітація хворих з паталогією внутрішніх органів: Матеріали наук. конф., присвяч. 125-річчю курорту Поляна, 1 - 4 листопада 1992 р., с.м.т. Поляна: Ч. 1.- К., 1992.- С. 3 - 5.
 40. Долинай М. Общественная больница в Ужгороде // Подкарпатская Русь. За годы 1919 - 1936.- Ужгород, 1936.- С. 79 - 81.
 41. Долинай Микола // Пундій П. Українські лікарі: Біобібл. довідник: Кн. 1 Естафета поколінь національного відродження.- Львів-Чикаго, 1994.- С. 76.
 42. Дослідження хімічного складу мінеральних вод Свалявського району в XIX сторіччі / А. А. Сочка, П. П. Ганинець, К. А.

- Сочка, С. М. Молнар // Курортна реабілітація хворих з патологією внутрішніх органів: Матеріали наук. конф., присвяч. 125-річчю курорту Поляна, 1 - 4 листопада 1992 р., с.м.т. Поляна: Ч. 1.- К., 1992.- С. 5 - 7.
43. Закарпатские доктора медицины и их научная деятельность в области эпидемиологии (XVIII - XIX века) / А. А.Фединец, В. С. Сопко, И. И.Томей, М.А. Андрух // Материалы второй Республ. научн. конф. по физиологии микроорганизмов (ноябрь 1968) / Ужгородский гос. ун-т.- Ужгород, 1969.- С. 166 - 169.
44. І. С. Орлай (1771 - 1829) // Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.) / Ужгородський держ. ун-т.- Ужгород: ВАТ "Патент", 1997.- С. 76 - 86.
45. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Закарпатська область / За ред. В. І. Белоусова та ін.- К., 1969.-С. 21 - 23.
46. Там же.- С. 566.
47. Там же.-С. 700.
48. Кобаль Й. В. Вступ // Бібліографічний покажчик праць Тиводара Легоцького (1830 - 1915).- Ужгород, 1990.- С. 1 - 15.
49. Косей Ю. Лікарні 550 років // Новини Закарпаття.- 2000.- 5 серпня.- С.12.
50. Лавкай І. Ю., Вереш Є. І. Із історії розвитку психіатричної служби обласної клінічної лікарні // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".- Ужгород, 1995.- Вип. 2.- С. 23 - 27.
51. Легоцький Тиводар Яношович // Павленко Г. В. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енциклопед. словник / Ужгородський держ. ун-т.- Ужгород, 1999.- С. 105 - 106.
52. Мазурок О. Пращовав серед чуми, холери та варварства // Карпатський край.- 1996.- № 1 - 4.- С. 29 - 33.
53. Микуланинец С. Здравоохранение и социально-санитарные отношения на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь. За годы 1919-1936.- Ужгород, 1936.- С. 71 - 72.
54. Микуланинець С. На варті здоров'я трудящих Закарпаття.- Ужгород: Закарпатське обл. вид-во, 1959.- 40 с.
55. Микуланинец С. Н. Краткая история областной клинической больницы // Сб. научн. работ:(К 40- летию Вел. Октябр. Соц. револ.). Т. 1 / Под ред. А. А. Ольшанецкого.- Ужгород, 1957.- С. 12 - 17.
56. Микуланинец С. Н. Санитарно-эпидемиологическое состояние Закарпатской области до и после воссоединения с Советской Украиной // Тезисы докладов и сообщения к 19-й научн. конф. проф.-препод. состава (Секц. мед. наук), июнь 1965 / Ужгородский гос. ун-т.- Ужгород, 1965.- С. 4 - 5.
57. Могутня постать Карпатської історії // Орбіта-логос.- 1998.- 5 листопада.- С. 4. / Рубрику веде М. Белень.
58. Молнар И. Черты частной и ученой жизни Юрия Ивановича Венелина // Венелин Ю.И. Древние й нынешние словены в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам.- М., 1841.- С. IX.
59. Молнар Іван Іванович (1801 - 1872) // Павленко Г. В. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енциклопед. словник / Ужгородський держ. ун-т.- Ужгород, 1999.- С. 121.
60. Олашин М. Будитель народного духу (До 160-річчя від дня смерті Ю.І. Гуци-Венеліна) // Календар "Просвіти" на 1999 рік / Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпатське крайове т-во "Просвіта", 1999.- С. 89 - 90.
61. Орлай Іван // Пундій П. Українські лікарі: Біобібл. довідник. Кн. 1. Естафета поколінь національного відродження.- Львів - Чикаго, 1994.- С. 167 - 168.
62. Орлай Іван Семенович // Медицина в Україні. Видатні лікарі. Кінець ХVІІ- перша пол. ХІХ століть: Біобібл. словник.- Вип. 1 / ДНМБ МОЗ України.- К., 1997.- С. 93 - 95.
63. Орлай Іван Семенович (1771 - 1829) // Павленко Г. В. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енциклопед. словник / Ужгород. держ. ун-т.- Ужгород, 1999.- С. 130 - 131.
64. Орлай Іван Семенович // Українська Радянська Енциклопедія: В 12 т. / Гол. ред. М. П. Бажан.- 2-е вид.- Т. 8.- К., 1982.- С. 58 - 59.
65. Орлай Янош // Шультейс Э., Тарди Л. Главы из истории русско-венгерских медицинских связей.- М.: Медицина, 1976.- С. 181 - 218.
66. Отамановський В. Д. Розвиток аптечної справи на Україні з середини ХVІІ до початку ХІХ ст. Повідомлення ІІІ // Фармацевтичний журнал.- 1963.- № 6.- С. 56 - 66.
67. Пагира В. Іван Орлай // Карпатська Україна.- 1995.- 6 червня.- С. 3.
68. Падяк В. Поклоніться Венеліну // Закарпатська правда.- 1989.- 3 червня.- С. 3.
69. Палфий М. Ю. Опыт работы центральной районной больницы и руководства здравоохранением в сельском районе: Автореф. дис... канд. мед. наук: 784 / Харьковский мед. ин-т.- Харьков, 1967.- С. 6.
70. Палфий М. Ю., Андрух М. А. Жизнь и деятельность Закарпатского врача А. А. Черского // Вопросы истории медицины и здравоохранения: Материалы третьей научн. историко-мед. конф. Белорусской ССР.- Минск: Полымя, 1968.- С. 230 - 231.
71. Подражанский А. С., Сильвай К. К. Иван Семенович Орлай и его врачебная деятельность в России // К истории медицины на Украине (На материалах западных областей УССР, Закарпатья и Буковины): Сб. научн. трудов / Ответ. ред. И. Я. Шапиро.- Львов, 1961.- С. 311 - 320.
72. Радиш Ф., Коваль М. М. Іван Семенович Орлай - військовий лікар і педагог // Лікарська справа.- 1994.- № 9 - 12.- С. 196 - 198.
73. Разгулов В. Хто ви, докторе Ліннере // Берегово.- 2000.- 27 липня.- С. 3.
74. Роль медицинской общественности Закарпатья в развитии медицины и здравоохранения края в досоветский период / М. Ю. Палфий, В. М. Фера, А. А. Фединец и др. // Третья межобластная научн. историко-мед. конф. 23 - 25 ноября 1969 г. Тезисы докладов.- Львов, 1969.- С. 131 - 134.
75. Скринник Г. Д. Организация областной клинической больницы в Закарпатье и превращение ее в научно-метод. центр лечебных учреждений области // Тезисы докладов и сообщения к юбилейной клинической конф. областной больницы и мед. ф-та Ужгородского гос. ун-та, посвященной 20-летию освобождения Закарпатья от фашистских захватчиков (март 1965).- Ужгород, 1964.- С. 11 - 22.
76. Сова П. Прошлое Ужгорода.- Ужгород: Типография "Школьной Помощи", 1937.- С. 295, 329 - 335.
77. Соколов В. Медична книга в Україні в ХVІІІ ст. // Бібліотечний вісник.- 1996.- № 1.- С. 20 - 22.
78. Сопко В. С. Развитие хирургии и хирургической помощи в Закарпатской области: Автореф. дис... канд. мед. наук: 14.00.27 / Ужгородский гос. ун-т.- Ужгород, 1974.- С. 11 - 13.

79. Там же.- С. 14.
 80. Там же.- С. 16 - 17.
 81. Сопко В. Сім століть хірургії // Закарпатська правда.- 1980.- 14 вересня.- С. 4.
 82. Сопко В. Хирургическая помощь в г. Ужгороде в XVI - XIX вв. // Матеріали XXI наук. конф. Ужгородського державного університету. Серія біол. та мед.- К., 1967.- С. 82 - 84.
 83. 40 днів Советського здравоохранения в Закарпатье в 1919 г. / М. Ю. Палфий, В. М. Фера, В. С. Сопко и др. // Материалы V Республ. научн. историко-мед. конф., посвященной 100-летию со дня рождения В.И.Ленина.- Николаев, 1970.- С. 31 - 32.
 84. Сочка А. А. Історія розвитку Закарпатського бальнеологічного курорту "Синяк" // Міжобласна наук. історико-мед. конференція, присвяч. XXV-річчю возз'єднання західно-укр. земель з УРСР. Тези доповідей.- Львів, 1964.- С. 107 - 109.
 85. Сочка А. А. Курортографія Закарпаття в літературних джерелах XIX ст. // Сучасні проблеми рекреації на курортах Карпатського регіону: Зб. наук. пр. / Ужгородський держ. ун-т, каф-ра післядипломної підготовки лікарів.- Ужгород, 1995.- С. 43 - 44.
 86. Сочка А. А. Матеріали по розвитку курортного дела в Закарпатье // Тезисы докладов и сообщения XVIII научн. конф. проф.-препод. состава (Секция мед. наук), 4 - 6 мая 1964 г. / Ужгородский гос. ун-т.- Ужгород, 1964.- С. 12 - 15.
 87. Сочка А. А., Ганинець П. П. Легоцький Т. - визначний історик курортної справи Закарпаття // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".- Ужгород, 1998.- Вип. 6.- С. 159 - 161.
 88. Сочка А. А., Фединец А. А. Закарпатский доктор медицины Иосиф Дьердь - эволюционист додарвиновской эпохи // Матеріали XXI наук. конф. Ужгородського держ. університету. Серія біол. та мед.- К., 1967.- С. 86 - 88.
 89. Сочка А. А., Фединец А. А. Из истории изучения минеральных вод Закарпатя // Лечение на курортах Карпат. Лечение заболеваний органов пищеварения: Материалы второй научно-практ. конф. врачей и научн. работников санаторно-курортной сети.- Ужгород: Карпаты, 1967.- С. 33 - 36.
 90. Стовбуненко-Заиченко Я. В. К вопросу о состоянии родовспоможения в Закарпатье в досоветский период // Некоторые вопросы охраны материнства и детства: Научные записки. Том XLV / Ужгородский гос. ун-т.- Ужгород, 1961.- С. 5 - 8.
 91. Тиводар Янош Легоцький // Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку XX ст.) / Ужгородський держ. ун-т.- Ужгород: ВАТ "Патент", 1997.-С. 240 - 246.
 92. Токар Г. Ученые-закарпатцы в России и на Украине // Единство-плюс.- 1994.- 26 февраля.- С. 4.
 93. Федака С. Два ужгородські лікарі // Ужгород.- 2000.- 12 лютого.- С.11.
 94. Франтішек Г. Життя в барбоськом (цирульницьком) ужгородськом цеху // Подкарпатська Русь.- Ужгород: Педагогічне т-во Подкарпат.Руси, 1934.- Рочник XI.- № 1 - 10.- С. 38 - 47.
 95. Халеви М. А., Братеску Г. Врач и историк Ю. И. Венелин- основатель русско-болгарских и русско-румынских культурных отношений // Советское здравоохранение.- 1964.- № 8.- С. 85.
 96. Шультейс Э., Тарди Л. Главы из истории русско-венгерских медицинских связей.- М: Медицина, 1976.- С. 35.
 97. Там же.- С. 44 - 46.
 98. Veres J. Az egerszegegy kezdemenyezoje Ung megyeben // Kalendarium, 95.- Ungvar: Karpati Kiado, 1995.- P. 57 - 59.
 99. Veres J. Dr. Gyorgy Jozsef tiszti foorvos es fial // Kalendarium, 95.- Ungvar: Karpati Kiado, 1995.- P. 68 - 71.
 100. Veres J. Egy varos korhazugyenek multjabol // Kalendarium, 1988.- Uzsgorod: Karpati Kiado, 1987.- P. 69.
 101. Veres J. Harom tudos orvosrol - evfordulok Kapcsan // Kalendarium, 89.- Uzsgorod: Karpati Kiado, 1988.- P. 31.
 102. Veres J. Orvosellatas a 17 - 18 // Kalendarium, 90.- Uzsgorod: Karpati Kiado, 1989.-P.26.

SUMMARY

ANTOLOGY OF MEDICAL SCIENCE IN TRANSCARPATHIA

Vacula N.S.

This article is about the foundation of medical treatment and medical science in Transcarpathion region. This work consists of biographical information about 34 persons – doctors, who laid the basis of medical science and practice in Transcarpatia in XVIII-XIX centuries; about that scientists-physicians, who were born in Transcarpatia, who served medicine far from their native land – in Russia, Hungary and other countries; about those who became scientists of European level.